

Etnološko raziskovanje slovenskega izseljenstva - tema, ki lahko združuje

Sedim pred monitorjem, premišlujem, razmišljam, katere besede bi bile tiste - »najbolj prave«, ki bi izrazile moje zadovoljstvo ob ponovnem izidu *Glasnika SED* z izseljenško tematiko. Zakaj ponovnem? Naj nekoliko z nostalgичnim občutkom prebudim spomin bralcev, predvsem starejših, na leto 1982, ko smo prvič, kar je začel izhajati *Glasnik*, namenili etnološkemu raziskovanju slovenskega izseljenstva samostojno tematsko številko (22/1982, št. 3).

Tednji položaj tovrstnega raziskovanja v etnologiji je bil, v primerjavi z današnjim, na zavidljivi ravni, saj je pod vodstvom dr. Mojce Ravnik potekal (žal je trajal le dve študijski leti) seminar za etnološko preučevanje slovenskega izseljenstva. Rezultati njegovega delovanja, predvsem objava posameznih delov nekaterih seminarov in diplomskih nalog in razmišljanj študentov - udeležencev seminarja, so se izražali ravno v tej številki *Glasnika*. Še danes veljajo za zgled pedagoško in raziskovalno dobro zastavljenega programa, ki je v osemdesetih letih spodbudil razcvet raziskovanja izseljenstva v etnologiji. Da pa nostalgija po tistih časih le ne bo prevelika, naj omenim le še pomembno dejstvo, da so bile tri diplomske in ena seminarska naloga objavljene kot samostojne publikacije v okviru *Knjižnice Glasnika SED*¹ in, da je poleg njim še eni diplomski nalogi,² bila podeljena študentska Prešernova nagrada. Preteklost in sedanost pa v našem primeru povezuje ravno *Knjižnica Glasnika SED*: letošnjo pomlad je v tej zbirki pod številko 29 izšla knjiga *Etnologija in izseljenstvo* s podnaslovom *Slovenci po svetu kot predmet etnoloških raziskav v letih 1926-1993*. Kot avtorica knjige menim, da ponuja njena vsebina etnologom in drugim raziskovalcem razmeroma celovit pregled dogajanja v zvezi z etnološkim raziskovanjem slovenskega izseljenstva v tem obdobju ter poleg tega seže tudi v razlago - pri problematiki izseljenstva izredno uporabne - avtobiografske metode. Če torej potegnemo vzporednico med letoma 1982 (»izseljenška številka« *Glasnika*, delovanje seminarja) in 1999 (zopet »izseljenška številka« *Glasnika*, izid omenjene knjige), naj ta ne izzveni domišljavo, temveč predvsem kot nekakšno upanje, da na

naslednjo tematsko številko naše revije, namenjeno etnologiji izseljenstva, ne bi čakali spet sedemnajst let. Povedano z drugimi besedami: tudi na tem področju bo treba v etnologiji »pljuniti v roke« in se z večjim interesom, predvsem pa v številnejši kadrovski zasedbi, lotiti dokaj zanemarjenega področja v naši vedi. Zato je tudi današnji *Glasnik* v primerjavi s tistim iz leta 1982 glede na znanstvene in druge prispevke etnologov skromnejši, a hkrati pestrejši v prispevkih raziskovalcev izseljenstva iz sorodnih ved. Vendar, kot je bilo že rečeno, naj nam bo kljub temu »odskočna deska« pri našem nadaljnjem delu na tem področju.

In kaj nam prinaša vsebina revije?

Na povabilo k sodelovanju³ se je prijazno odzval prof. dr. Slavko Kremenšek: v svojem razmišljanju o *Kolektivnem in individualnem* spregovori o vzrokih za nihanje v intenziteti raziskovanja izseljenstva na Oddelku za etnologijo v povezavi z Znanstvenim inštitutom Filozofske fakultete. Njegov skromen, vendar zelo poveden prispevek, si je, po moji presoji, zaslužil uvodno mesto v prvem - glede na vsebino »predstavitvenem« delu *Glasnika*. Sledi objava fotokopije izvirne prijave izbirnega predmeta *etnologija in izseljenstvo na OEIKA*. Za to sem se odločila iz preprostega razloga: dokumentirati v *Glasniku* to prijavo kot poskus ponovne vključitve samostojnih predavanj s temo slovenskega izseljenstva v študijski program OEIKA ne glede na to, ali jo bodo pristojni ocenjevalci potrdili ali zavrnili. Dr. Marko Terseglav nam predstavlja preučevanje *Ljudske duhovne kulture slovenskih izseljencev* v okviru *Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU*. V svojem članku nam razloži tudi zaplete GNI s Slovensko izseljenško matico. Naj v zvezi s tem še posebej poudarim, da bomo morebitne odmeve na ta (ali kakšen drug) prispevek objavili v naslednji številki *Glasnika*. Če sledimo delu drugih »etnoloških institucij« v Ljubljani, naj za *Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU* povem, da mi sicer ni uspelo dobiti poročila o njihovem stanju raziskovanja izseljenstva. Namesto tega pa so mi kar tri raziskovalke s tega inštituta poslale svoje samostojne prispevke: v uvodni del sem uvrstila članek *Prizadevanja, da bi v zbirki Glasovi tudi slovenski izseljenci dobili svojo knjigo* izpod peresa dr. Marije Stanonik. Prispevka njenih kolegic sta uvrščena v drug sklop člankov. Z velikim veseljem in zanimanjem, kaj bo novega na

tem področju v *Slovenskem etnografskem muzeju* po ustanovitvi kustodiatov za slovenske izseljence in zamejce, pripadnike narodnih manjšin in drugih etnij v Sloveniji, objavljam prispevek mag. Daše Hribar, vodje novega kustodiatov, ki je dopolnjen s poročilom Alenke Simikič o *Dokumentacijskem gradivu o izseljenstvu v SEM*. Novemu kustodiatu in kustodinji želim ob tej priložnosti veliko vztrajnosti in neusahljive delovne vneme pri delu na tako raznolikem področju. Žal sem od pokrajinskih muzejev po Sloveniji dobila le en sam ustrezen članek o vključevanju izseljenške tematike v njihovo delovanje,⁴ in sicer avtoric Jane Cvetko in Ksenije Medved. Njuno poročilo zelo natančno in vzorno predstavlja *Raziskovanje izseljenstva in zdomstva v Baragovi muzejski knjižnici in arhivu Slovenskega verskega muzeja v Stični*. Nekakšen pregled stanja in s tem bolj ali manj poročil o sedanji vlogi etnološkega raziskovanja izseljenstva povzemam s predstavitev delovanja Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, kot edine znanstvene institucije v Sloveniji s področja, o katerem govorimo.⁵ Drugi del nam prinaša nekaj konkretnih sodobnih primerov etnološkega in kulturnoantropološkega raziskovanja slovenskih migracij. Na prvo mesto sem uvrstila članek mladega diplomanta etnologije, kulturne antropologije in geografije Jerneja Mlekuža *Slovenci v Mendozi: Poskus »prostorsko-antropološke« študije*. Omenim lahko, da je avtor dobil zaposlitev na Inštitutu za slovensko izseljenstvo kot mladi raziskovalec in vpisal tretjestopenjski študij na oddelku za geografijo FF s temo izseljevanje Slovencev z območja Julijske krajine. V nadaljevanju nam dr. Mojca Ravnik analizira povezavo med *Družino, sorodstvom in migracijam* ter nam - raziskovalcem izseljenstva - predlaga, da naj bi v svojih raziskavah več pozornosti namenili tudi družini, sorodstvu in sosedstvu, saj bi nam to pomagalo razumeti identiteto, akulturacijo, asimilacijo in podobne pojave. Ana Barbič in Inga Miklavčič Brezigar predstavljata *Občasne migracije podeželskih žena na Goriškem: Gospodinjino delo v tujini - nujnost in priložnost nekoč in danes*. Avtorici v svojem prispevku med drugim orišeta tudi izseljevanje in življenje goriških dojlj v Egiptu. Krajši, vendar zato nič manj zanimiv, je članek mag. Polone Šega o *Rešetarju iz Ribniške doline na Dunaju*. Na videz nekoliko neutemeljena uvrstitve v ta del *Glasnika* se zdi razmišljanje Nives Sulič *Dular Južna Amerika je naša mati, Slovenija pa babica* ki sicer ni znanstven ali

strokoven prispevek, temveč ocena knjige *Otroci dveh domovin*. Ker pa je članek zaradi dobro opredeljenih problemov, s katerimi se srečuje etnolog – raziskovalec izseljenstva med svojim raziskovanjem, zasnovan bolj problemsko in manj v slogu recenzije knjige, ne spada v rubriko *Ocene knjig*. Na konec etnoloških prispevkov raziskovanja različnih oblik izseljenstva sem uvrstila *Izbrano bibliografijo virov in literature na temo etnološkega preučevanja slovenskega izseljenstva (1926–1993)*, ki je že bila objavljena,⁶ vendar je tokrat, zaradi nekaterih dopolnil (še posebno za obdobje 1994–1999), vsaj delno dopolnjena, predvsem pa namenjena širšemu krogu bralcev.

Tisto, kar med seboj povezuje večino raziskovalcev migracij ne glede na njihovo strokovno usmerjenost, je prav gotovo avtobiografska metoda. S to temo je bila v letošnjem maju v okviru Historičnega seminarja ZRC SAZU organizirana okrogla miza, katere zapis objavljamo v celoti. Iz njega je razvidna heterogenost mnenj udeležencev okrogle mize ter uporabnost omenjene metode in virov tovrstne narave v različnih raziskavah. Tej problematiki, čedalje aktualnejši tudi med etnologi, sem namenila »vmesni prostor« med »etnološkimi« in »neetnološkimi« prispevki o izseljenstvu.

Po tem logičnem zaporedju so zato v nadaljevanju *Glasnika* predstavljeni nekateri raziskovalni izsledki kolegov iz sorodnih humanističnih in družboslovnih znanstvenih disciplin: nekaj teoretičnih smernic pri raziskovanju nacionalne identitete nam ponuja članek sociologinje dr. Marine Lukšič-Hacin *Enodimenzionalno pojmovanje nacionalne identitete nasproti heterogenosti etnične identitete pri izseljencih*. Mag. Zvone Žigon, antropolog, predstavi probleme pri *Raziskovanju narodnostne identitete*. Na začetek slovenskega izseljevanja nas popelje članek dr. Marjana Drnovška, zgodovinarja, z naslovom *Amerika v očeh Friderika Barage in Jurija Trunka*. O tem, kaj so v zadnjem času naredili raziskovalci na področju raziskovanja *Slovenske izseljenske književnosti*, nas obvešča dr. Janja Žitnik, literarna zgodovinarica. In še konkreten primer raziskave umetnostne zgodovinarke, članek dr. Irene Mislej, v katerem nas avtorica v zvezi s predstavitev umetniškega ustvarjanja slovensko-argentinske slikarke Bare Remec opozori na to, da je raziskovanje vsakdanjega življenja izseljenca osnova za razumevanje njegovega, tokrat umetniškega delovanja v tujini.

V zadnji del današnjega tematskega *Glasnika* spadata še dve recenziji knjig avtorjev, ki sta v tej številki že sicer predstavljena s članki.

Morda bo bralec tokrat pogrešal širšo in celovitejšo podobo preteklega in sedanjega etnološkega raziskovanja slovenskega izseljenstva. Temu sem se načrtno izognila ravno zaradi že omenjene knjige *Etnologija in izseljenstvo*, v kateri lahko zainteresirani najde tisto, kar bo na tem mestu pogrešal, hkrati pa s tokratno vsebino dopolni tisto, česar v omenjeni knjigi – zaradi časovne omejitve – nisem obravnavala. Želim pa, da bi današnjo podobo *Glasnika* razumeli kot trenutno stanje ali, če hočete, prerez trenutnega delovanja na področju raziskovanja izseljenstva v etnologiji in deloma tudi zunaj nje. Na koncu nam ne preostane drugega, kot predlagati skupen etnološki raziskovalni projekt, na primer z delovnim naslovom *Izseljenci včeraj, danes in jutri z vidika sodobnega etnološkega in kulturnoantropološkega raziskovanja*. Ali je že čas za to in ali smo že pripravljeni združiti svoje raziskovalne zmogljivosti »obeh smeri«, da ne rečem tudi kadrovske? Za zdaj si vzemimo čas za premislek in pričakajmo 21. stoletje z novimi predlogi o izvedbi ponujene zamisli. Pričakajmo 21. stoletje z upanjem, da nam bo uspelo dopolniti študijski program in sodelovati s tehtnimi prispevki tudi o tej problematiki na posvetu *Slovenska etnologija v zavesti sodobne družbe* (oktober 2000).

In ko smo že pri stoletjih: devetnajsto nam je prineslo začetke izseljevanja, dvajseto njegov razcvet, kaj nas v zvezi s tem čaka v enaindvajsetem stoletju? Vsekakor bo zanimivo. Srečno vsem skupaj in hvala urednicam glasnika za izkazano zaupanje pri urejanju vsebine poslednje številke naše revije – v tem stoletju.

Breda Čebulj Sajko

1 Ingrid Slavec, Slovenci v Mannheimu, *Knjižnica GSED* 7, Ljubljana 1982; Nives Sulič, Thank God I'm Slovenian, *Knjižnica GSED* 9, Ljubljana 1983; Alenka Bogovič, Borut Canjko, Slovenci v Franciji, *Knjižnica GSED* 12, Ljubljana 1983.

2 Polonca Cesar, Slovenci v Kaliforniji, Etnološki prikaz načina življenja Slovencev v Los Angelesu, Fontani in San Franciscu, diplomska naloga na Oddelku za etnologijo FF, Ljubljana 1984.

3 Naj omenim, da je bilo število povabljenih k pisanju prispevkov za današnjo tematsko številko *Glasnika* mnogo večje. K sodelovanju sem povabila tudi prof. dr. Janeza Bogataja, prof. dr. Zmaga Šmitka, prof. dr. Božidarja Jezernika, dr. Ingrid Slavec Gradišnikovo, dr. Borisa Kuharja, Majdo Fister, mag. Barbaro Suša in skoraj vse kustose etnologe po pokrajinskih muzejih. Zaradi opravičljivih razlogov mi ni uspelo dobiti njihovih člankov. Za sodelovanje pa se zahvaljujem tudi Mihaeli Hudelja in Mojci Račič Simončič z OEIKA.

4 Po ustnih informacijah je morda temu vzrok tudi sočasnost razpošiljanja prošnje predsednika Slovenske izseljenske matice o popisu gradiva z izseljensko tematiko, ki ga hranijo pokrajinski muzeji po Sloveniji in ki naj bi bilo morebiti vključeno v razstavo o življenju slovenskih izseljencih v letu 2001.

5 Drugih institucij, ki se pri svojem delu prav tako srečujejo s problematiko slovenskega izseljenstva (na primer Slovenska izseljenska matica, Svetovni slovenski kongres itd.), nisem uvrstila v vsebino *Glasnika*, saj se s to tematiko ne ukvarjajo raziskovalno.

6 Glej Breda Čebulj Sajko, *Etnologija in izseljenstvo*, *Knjižnica GSED* 29, Ljubljana 1999, str. 159-174